

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग
बबरमहल, काठमाडौं
प्रेस विज्ञप्ति

आम उपभोक्ताको स्वास्थ्य र सुविधा कायम राख्न खाद्य तथा दाना ऐन तथा नियमावलीको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्दै खाद्य प्रविधिको विकास तथा खाद्यमा आधारित पोषणको सुधारका लागि विभिन्न प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन, खाद्य पदार्थको विश्लेषण परिक्षणका लागि विश्वसनीय प्रयोगशाला सेवा प्रदान गर्ने र स्वच्छ व्यापार तथा व्यवसायमा सहजीकरण गर्ने कार्य खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग तथा मातहतका बिराटनगर, जनकपुर, हेटौंडा, भैरहवा, पोखरा, सुर्खेत, नेपालगञ्ज र धनगढी स्थित ८ वटा खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालयहरू; झापा, इनरुवा, धनकुटा, गाईघाट, राजविराज, मलंगवा, जलेश्वर, बीरगन्ज, भरतपुर, काठमाडौं, धुलिखेल, नुवाकोट, सिन्धुली, दमौली, बागलुङ, पाल्पा, तौलिहवा, दाङ, जुम्ला, दिपायल, डडेल्धुरा र बैतडी स्थित २२ वटा डिभिजन कार्यालयहरू र काँकडभिट्टा, बिराटनगर, जलेश्वर, त्रिभुवन विमान स्थल, तातोपानी, रसुवा, बीरगञ्ज, भैरहवा, कृष्णनगर, नेपालगञ्ज, धनगढी र कञ्चनपुर स्थित १२ वटा खाद्य आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणिकरण कार्यालयहरू गरी जम्मा ४३ कार्यालयहरूबाट हुँदै आएको छ ।

खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग तथा मातहतका कार्यालयहरूबाट आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को दोश्रो त्रैमासिक तथा अर्धवार्षिक अर्थात् २०७८ श्रावण १ देखि पौष मसान्तसम्ममा सम्पन्न मुख्य मुख्य कार्यहरू र सोबाट हासिल प्रगति यस प्रकार रहेका छन् ।

१. खाद्य उद्योग तथा बजार निरीक्षण अनुगमन र गुणस्तर नियमन कार्यक्रम

- आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को दोश्रो त्रैमासिक अवधिमा खाद्य तथा दाना बजार र उद्योग निरीक्षण अनुगमन गरी ऐन नियमानुसार १,२८७ नमूनाहरू र अर्धवार्षिक अवधिमा जम्मा २,१२४ नमूनाहरू सङ्कलन भएको थियो। दोश्रो त्रैमासिकमा संकलित नमूनाहरू मध्ये खाद्यान्न/दलहनजन्यका २८४ वटा, तेल तथा घ्युजन्यका १४९ वटा, फल तथा सागपात जन्य पदार्थका १०१ वटा, मसलाका ८० वटा, चिया कफिका ३६ वटा, दुध तथा दुग्ध पदार्थका १५ वटा, प्रशोधित पिउने पानीका ३९ वटा, गुलियो पदार्थका ३३ वटा, कन्फेक्सनरिका १२ वटा, मासु तथा मासुजन्य पदार्थ १० वटा, नूनका १२ वटा, अन्य खाद्य पदार्थ ५७ वटा र दाना पदार्थ ७२ वटा गरि जम्मा ९०० वटा नमूनाहरूको विश्लेषण परिक्षण भएकोमा ७४ वटा (८.२२%) नमूनाहरूको परिक्षण प्रतिवेदन प्रतिकूल पाईएको थियो। सो मध्ये खाद्यान्नका २२ नमूनाहरू, प्रशोधित पिउने पानीका १५ नमूनाहरू, फल तथा सागपात जन्य पदार्थका ११ नमूनाहरू, दुध तथा दुग्ध पदार्थका ५ नमूनाहरू, तेल तथा घ्युजन्यका ३ नमूनाहरू, चिया कफीका ३ नमूनाहरू, मसला पदार्थका २ नमूनाहरू, मासु तथा मासुजन्य पदार्थको १ नमूना र दाना पदार्थका ४ वटा नमूनाहरू लगायतका अन्य खाद्य पदार्थका ८ वटा नमूनाहरू प्रतिकूल रहेका थिए ।
- आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को दोश्रो त्रैमासिक अवधिमा खाद्य ऐन तथा नियम अनुसार न्यूनस्तर तथा दूषित उत्पादन तथा बिक्रीवितरण गरेको कसूरमा ११ थान मुद्दाहरू र अर्ध वार्षिक अवधिमा जम्मा ३८ थान मुद्दाहरू विभिन्न जिल्ला प्रशासन कार्यालय तथा जिल्ला अदालतमा दायर गरिएको थियो। दायर गरिएका मुद्दा मध्ये दुध तथा दुग्ध पदार्थका १३ वटा, मसला पदार्थको ५ वटा, प्रशोधित पिउने पानीको ५ वटा, खाद्यान्न एवं दलहन तथा सोबाट बनेको पदार्थ ५ वटा, चियाका ४ वटा, महको १ वटा, सोयाससको १ वटा, तेलको १ वटा, दाना पदार्थको ३ वटा गरी जम्मा ३८ वटा खाद्य तथा दाना पदार्थका रहेका थिए । उक्त ३८ थान मुद्दाहरूमध्ये १९ वटा मुद्दाहरू दुषितका, १० वटा

मुद्दाहरू न्यून गुणस्तरका, १ वटा मुद्दा अनुज्ञापत्र नलिकन कारोवार गरेको, र ७ वटा मुद्दाहरू लेवल लगायतका विवरण नमिलेका तथा १ वटा मुद्दा खाद्य ऐन नियम निर्देशिका उलङ्घन सम्बन्धि थिए । खाद्य ऐन, २०२३ बमोजिम दूषित, न्यूनगुणस्तर तथा झुक्यानमा पारेका मुद्दाहरू सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा र अन्य मुद्दाहरू सम्बन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरूमा दायर हुने व्यवस्था रहेको छ ।

- विभाग तथा मातहतका कार्यालयहरूबाट खाद्य स्वच्छता सर्भिलेन्सका अन्तर्गत दोश्रो त्रैमासिक अवधिमा १९३ वटा र अर्धवार्षिक अवधिमा ३२६ वटा नमूनाहरू संकलन गरिएको थियो ।
- आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को दोश्रो त्रैमासिक अवधिमा खाद्य / दाना उद्योग, होटल रेष्टुरेण्ट, राजमार्गका होटल अनुगमन तथा उजूरी उपर तत्काल सम्बोधन टोली (Rapid Response Team) मार्फत कारबाही लगायत जम्मा २,२७२ पटक र अर्धवार्षिक अवधिमा ३,९५२ पटक निरीक्षण अनुगमन गरिएको थियो । यस अवधिमा दूध तथा दुग्ध पदार्थ, प्रशोधित पिउने पानी, चामल, जुस तथा वेभरेज, पार्टी प्यालेसमा पकाएको मासुको स्वच्छता तथा गुणस्तर सम्बन्धमा उजूरीहरू प्राप्त भई तत्काल सम्बोधन गर्ने कार्य भएको ।
- खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, हेटौडाले यूनिलिबर नेपाल लिमिटेडको उपभोग्य मिति समाप्त भएका, लेवलको विवरण नभएका र लेवलको विवरण केरमेट भएका जम्मा २,२५८ बोरा (७२,८५६ के. जी., अन्दाजी बजार मूल्य: ४ करोड ७५ लाख रुपैयाँ) चिया खाद्य ऐन तथा नियमानुसार कारवाही स्वरूप शिलबन्दी गरी मिति २०७८/९/१९ गते श्री जिल्ला प्रशासन कार्यालय, मकवानपुरको फैसला बमोजिम जफत गरी नष्ट गरिएको ।
- महको गुणस्तर सम्बन्धमा जनचासो तथा विभिन्न मिडियामा आएको सूचनालाई तत्काल सम्बोधन स्वरूप विभाग तथा मातहतका कार्यालयहरूबाट मह प्रशोधन उद्योग तथा बजारमा निरीक्षण अनुगमन गरि २९ वटा नमूनाहरू संकलन भई विश्लेषण तथा निरीक्षण अनुगमन कार्य जारी रहेको । साथै विभागले नेपाल प्रहरी समेतको सहकार्यमा महको गुणस्तर सम्बन्धमा विशेष अनुसन्धान गरिरहेको ।
- यस दोश्रो त्रैमासिक अवधिमा २३२ उद्योगलाई नयाँ अनुज्ञापत्र जारी, ६६० उद्योग अनुज्ञापत्र नवीकरण तथा ४२५ नयाँ उद्योग स्थापना गर्न सिफारिश गरिएकोमा अर्धवार्षिक अवधिभरमा ४०१ उद्योगलाई नयाँ अनुज्ञापत्र जारी, १,०६२ उद्योग अनुज्ञापत्र नवीकरण तथा १,२०४ नयाँ उद्योग स्थापना गर्न सिफारिश गरिएको छ ।

२. खाद्य आयात निर्यात नियमन कार्यक्रम

- खाद्य आयात निर्यात निरीक्षण तथा गुण प्रमाणिकरण प्रणाली सम्बन्धी निर्देशिकाले व्यवस्था गरे अनुरूप आयात गर्नुपूर्व अनिवार्य रूपमा अनुमति लिनुपर्ने भनी व्यवस्था गरिएका विभिन्न खाद्य पदार्थहरूको आयात अनुमति लिने क्रममा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को दोश्रो त्रैमासिक अवधिमा जम्मा ३,२६० आयात अनुमति जारी गरिएको थियो । अर्धवार्षिक अवधिमा ९,६९८ आयात अनुमति जारी गरिएको थियो । यसै क्रममा दोश्रो त्रैमासिक अवधिमा आवश्यक कागजात पूरा नभएका तेल, मह, मसला, कन्फेक्सनरी, केराउ एवं आयात रोक्का गरेका सिन्थेटिक पेय पदार्थ लगायतका विविध खाद्य पदार्थहरू गरि जम्मा १८ खाद्य पदार्थका कन्साइन्मेन्टहरूको अनुमति अस्विकृत गरिएको थियो भने अर्धवार्षिक अवधिमा ७८ खाद्य पदार्थका कन्साइन्मेन्टहरूको अनुमति अस्विकृत गरिएको थियो । खाद्य पदार्थको आयात अनुमति पत्र जारी गर्ने कार्य नेपाल राष्ट्रिय एकद्वार प्रणाली (Nepal National Single Window) बाट अनलाइन मार्फत सेवा दिने कार्य भैरहेको छ । दोश्रो त्रैमासिक अवधिमा १२ वटा विभिन्न नाकामा रहेका खाद्य आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणिकरण कार्यालयहरूमा १६,१११ वटा नमूनाहरू प्राप्त भई सोको जाँच विश्लेषण गरी नियमन गरिएको थियो । अर्धवार्षिक अवधिमा ३१,९२७ वटा नमूनाहरू प्राप्त भई सोको जाँच विश्लेषण गरी नियमन गरिएको थियो । यसरी आयात हुने खाद्य पदार्थको प्रि-बोर्डर, बोर्डर तथा पोष्ट बोर्डर नियमन गर्ने प्रावधान रहेको ।

- दोश्रो त्रैमासिक अवधिमा विभागबाट दूध तथा दुग्ध पदार्थ, मसला पदार्थ, चिया तथा कफी, मुसुरोको दाल, फ्रुट जुस, खाद्यान्न दलहन तथा सोबाट बनेका खाद्य पदार्थ गरि ४६ वटा खाद्य पदार्थको गुणस्तर प्रमाणिकरण गरि विभिन्न देशहरुमा निर्यातका लागि सहजीकरण गरिएको ।

३. खाद्य स्तर निर्धारण कार्यक्रम

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को दोश्रो त्रैमासिक अवधिमा खाद्य ऐन अनुरूप निम्न विषयहरुको अनिवार्य गुणस्तर मापदण्डका मस्यौदाहरु तयारी प्रकृया रहेको ।

१. विभिन्न खाद्य पदार्थमा हेभिमेटलको अधिकतम मात्रा
२. विभिन्न खाद्य पदार्थमा शुद्धम जीवाणुहरुको मापदण्ड
३. खाद्य ऐन तथा नियमावली बमोजिम गठित खाद्य स्तर निर्धारण समितिबाट नेपालमा उत्पादन हुने तथा विदेशबाट आयात गरिने अधिकांस फलफूल तथा तरकारीहरुमा जीवनाशक विषादीको अवशेषको अधिकतम मात्रा (Maximum Residue Limits, MRLs) स्वीकृति भई नेपाल राजपत्रमा प्रकाशनका लागि ६० दिनका लागि कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयबाट WTO SPS Notification जारी भएको ।

नेपाल सरकारले हालसम्म १३५ वटा विभिन्न खाद्य पदार्थहरुको अनिवार्य गुणस्तर मापदण्ड निर्धारण गरी नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित भै कार्यान्वयनमा रहेको अवस्था छ ।

४. प्रयोगशाला सुदृढिकरण तथा प्रयोगशाला सेवा सम्बन्धी कार्यक्रम

क. प्रयोगशाला सुदृढिकरण

- विभागको राष्ट्रिय खाद्य तथा दाना रिफरेन्स प्रयोगशालालाई रासायनिक, जीवनाशक विषादीको अवशेष, माइकोटक्सिन, हेभि मेटल तथा सूक्ष्मजैविक विषयगरी विभिन्न २६ खाद्य पदार्थहरुका १०१ प्यारामिटरहरुमा नयाँ सस्करण ISO/IEC 17025:2017 अनुरूप अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त हुने गरी प्रयोगशाला प्रत्यायन गर्ने कार्य भएकोमा खाद्य पदार्थको निर्यातमा सहजीकरणका लागि विभाग अन्तर्गत राष्ट्रिय खाद्य तथा दाना रिफरेन्स प्रयोगशालाबाट Food additives, Contaminants, Heavy Metals, Pesticide Residues (Organochlorine, Organophosphorus, Synthetic pyrethroids, & Carbamates) लगायतका १६९ वटा थप प्यारामिटरहरुमा एकेडिटेशनको क्षेत्र विस्तारका लागि निवेदन दिने कार्य सम्पन्न गरि एकेडिटेशन प्रदायक संस्था NABL, India बाट प्रमाणिकरणका लागि तयारी कार्य भैरहेको ।
- खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, बिराटनगर अन्तर्गतको प्रयोगशालाको विभिन्न खाद्य पदार्थहरुको Chemical तथा Microbiological प्यारामिटरहरुमा ISO/IEC 17025:2017 अनुरूप अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त हुने गरी प्रयोगशाला प्रत्यायनको लागि तयारी पूरा भएको ।

ख. प्रयोगशाला जाँच विश्लेषण सेवा

यस दोश्रो त्रैमासिक अवधिमा विभागको राष्ट्रिय खाद्य तथा दाना रिफरेन्स प्रयोगशाला तथा खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालयहरुका प्रयोगशालाहरुबाट खाद्य ऐन नियम कार्यान्वयनका क्रममा सङ्कलित नमुना, खाद्य उद्योग अनुज्ञापत्रका लागि सङ्कलित नमुनाहरु लगायत सेवाग्राहीहरुबाट अनुरोध भई आएका गरी जम्मा ६,२८६ वटा नमूनाहरु तथा आयात निर्यात नियमन अन्तर्गत १६,१११ वटा नमूनाहरु गरी कूल २२,३९७ वटा नमूनाहरु प्रयोगशाला जाँच परिक्षण गरिएको थियो । अर्धवार्षिक अवधिमा कूल ४२,८७० वटा नमूनाहरु प्रयोगशाला जाँच परिक्षण गरिएको थियो ।

५. आयातित तरकारी तथा फलफूलमा जीवनाशक विषादीको द्रुत परिक्षण कार्यक्रम

नेपालमा आयात हुने तरकारी र फलफूलमा जीवनाशक विषादीको अवशेषको विश्लेषण परिक्षण कार्य विगतमा केन्द्रिय कृषि प्रयोगशाला अन्तर्गतको Rapid Bioassay of Pesticide Residue (RBPR) परिक्षण इकाईबाट हुने गरेकोमा कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयको निर्देशानुसार सो विश्लेषण परिक्षण कार्य २०७८ कार्तिक १ गतेबाट खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभागबाट गर्ने भएकोले विभाग अन्तर्गत कार्यालयहरु: खाद्य आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणिकरण कार्यालय, काकडभित्ता; खाद्य आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणिकरण कार्यालय, बिराटनगर; खाद्य आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणिकरण कार्यालय, जलेश्वर; खाद्य आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणिकरण कार्यालय, बीरगन्ज; खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, भैरहवा; खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, नेपालगन्ज; र खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, धनगढीबाट RBPR मेशिनहरुको व्यवस्था तथा जनशक्तिहरुलाई तालिम सन्चालन गरी कार्तिक १ बाटै नै कार्य प्रारम्भ गरि यस दोश्रो त्रैमासिक अवधिमा जम्मा १८,८२६ वटा नमूनाहरु परिक्षण गरि प्रमाणिकरण कार्य भएकोमा जुनार, केरा, चुकन्दर, चिकु तथा आलुका ९ वटा नमूना पहेंलो जोन तथा ६ वटा नमूना रेड जोनमा रहेको पाईएको प्रतिवेदन सम्बन्धित भन्सार कार्यालयमा पठाएको ।

६. खाद्य प्रविधि विकास तथा पोषण सम्बन्धी प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम

• खाद्य प्रशोधन प्रविधि तालिम

दश जिल्लाका २४ जना (२० जना महिला र ४ जना पुरुष) लाई खाद्य प्रशोधन प्रविधि सम्बन्धी तालिम एक हप्ते तालिम सन्चालन गरिएको ।

• पोषण परिकार विकास

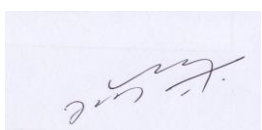
स्थानीय लगायत नेपालमा उत्पादित विभिन्न २० किसिमका चामलहरुको Amylose Content अध्ययन अनुसन्धान कार्य भैरहेको ।

• पोषण विश्लेषण तथा फुड कम्पोजिशन टेबलको अद्यावधिक

दोश्रो त्रैमासिक अवधिमा नेपालको जनजाती विशेष नेवारी खाजाको पौष्टिक तत्व विश्लेषण गरि प्रोफाइलिङ्ग अध्ययन कार्य गरेको थियो । विभिन्न खाद्य पदार्थहरुको पौष्टिक तत्व विश्लेषण गरी फुड कम्पोजिशन टेबलको अद्यावधिकको लागि कार्य भैरहेको साथै निर्यातयोग्य खाद्य पदार्थको पौष्टिक तत्व विश्लेषण सेवा प्रदान गरिएको थियो । उक्त कार्यक्रमहरुबाट विभिन्न ५० किसिमका खाद्य पदार्थहरुको पौष्टिक तत्व विश्लेषणकार्य सम्पन्न गरिएको थियो । साथै खाद्य प्रविधि तथा पोषण प्रयोगशाला म्यानुयल तयार गरि छुपाई कार्य गरेको ।

COVID-19 को कारण जनजीवन असहज हुँदा पनि आवश्यकता अनुसार निरिक्षण अनुगमन, प्रयोगशाला सेवा तथा नियमन कार्यहरु निरन्तर रूपमा सुचारु रहेको । अन्त्यमा, खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर सम्बन्धी विभिन्न समाचार सामाग्री महत्वका साथ प्रकाशन तथा प्रसारण गरी आम उपभोक्ताहरुलाई सुसूचित गर्न पत्रकार मित्रहरुले पुर्याउनु भएको योगदानको उच्च कदर गर्दै आगामी दिनमा पनि आम उपभोक्ता वर्गमा जनचेतना जगाउने कार्यमा सहयोग प्राप्त हुने विभागले आशा एवम् विश्वास लिएको छ ।

धन्यवाद ।

मोहन कृष्ण महर्जन

प्रवक्ता

२०७८।११।०६